

Petru Maior

Istoria pentru începutul românilor în Dacia

Cuvînt înainte

Zburdare așa nedumerită în mulți din cei streini scriitori iaste de a vomî cu condeiul asupra romînilor, strănepoților romanilor célor vechi, ori ce le șoptește lor duhul acela, carele mai demult spre aceaia îi întărita pre varvari, ca pre romani sau ca pre domnii lor, să-i urască sau lor ca prea vitejilor biruitori a toata lumea să le pismuiască, cît și cînd fără de nici o dovadă iscodesc céva, sau și minciuni apriate spun asupra romînilor, încă socotesc că lumea toată e detoare să creadă nălucirilor lor, ba, de o bucată de vreme, pre cum măgariu pre măgariu scarpină, așa unii dela alții împrumutînd defăimările, fără de nici o cercare al adevărului, de iznóv le dau la stampă, și cu cît romîni mai adînc tac, nemica răspunzînd nedreptilor defăimători, cu atîta ei mai vîrtos se împulpă pre romîni a-i micșora și cu volnicie a-i batjocori.

Cugetul mieu iaste nu întreagă istoriia romînilor a o țese, fără cele ce mai vîrtos se țin de începutul lor în Dachia, din vechii scriptori, pentru aceaia a le însemna, ca vîzînd romîni din ce viță strălucită sînt prăsiți, toți să se îndemne strămoșilor săi întru omenie și în buna cuviință a le urma, adecă, cătră împăratul lor al Austriei să fie cu credință, cătră patria sa cu cucerie, cătră domnii locurilor cu ascultare, cătră tot de aproapele cu dragoste, și pre sine întru toate puterile sufletului cu nevoiță să se deplinească, cît, precum dela buna maică, firea, au împărtășit talant bun, așa toți să se facă cetățeni patriei folositori.

Aceaia încă îmi caută să mărturisesc, că dobîndind eu foarte scurtă vreme spre întocmirea Istoriei aceștiia, cît nici a o scrie a doao oară curat, nu m-au suferit încungiurările stărei mele, nu pot să mă lingușesc mie, că doară nici o greșeală nu s-au vîrît aici; ba nici rîndul tuturor lucrurilor, pentru aceaiași cauză nu l-am putut ținea, ci care unde mi-au venit aminte, acolo l-am însemnat. Pentru aceaia ori carele de bine voitoriu cetitoriu de va face, până cînd ni se va da timp pre îndelete toate a le proceti, acea bunătate cu mine, ca să-mi arete vro sminteală ce o va afla în istoriia aceasta, cu mulțemitoare inimă sînt gata a o îndrepta.

Cap. întîiu

Pentru descălecarea romanilor în Dachia

§ 1 Răsboaele care le-au avut romanii cu dachii înainte de Traian

Dachii, încă din zilele lui Iulius Chésar, atîta era grei împărăției romanilor cu cele dese ale lor răs bateri și prăzi ce făcea în Thrachia, în Illíric și întru alte învecinate țări ale împărăției romanilor, cît Iulius Chesar, capul romanilor după uciderea lui Pompeiu, protivnicului său, și după stingerea pompeianelor rămășițe, întornîndu-se la Roma, cu grea oaste, cum scrie Svetónius în *Viața lui Iulius Chesar*, se gătea să-i înfrîngă și să-i contenească De care primejdie întîmplata a lui Iulius Chesar fără de vreme ucidere prin romani făcută îi scăpă pre dachi.

Pre Avgust, următorul lui Iulie Chesar întru împărăția romanilor, carele toate găteniile spre a mișca războiu asupra acélorăși dachi, le făcuse, cum ne lăsă scris Appianus Alexandrineanul în cartea cea despre *războaele Illiricești*, pleaga, adecă rănirea carea o au căpătat la cetatea Setóvia, în bătaia cea asupra dálmatelor, îl rătrase de a purcede cu oastea romană asupra dachilor și-l întoarse la Roma.

Însă M. Statilius Taurus, pre carele, întorcându-se August la Roma, îl lăsase mai mare preste oastea romană, pre dachi, carii trecuse Dunărea în părțile împărăției romanilor, a prăda după datina lor, îi bătu și îi strîmtori a se întoarce preste Dunăre înapoi. Atunci întîiu, cum scrie Dio Cassius, în cartea 18 a *Istoriei romană*, cap 22 fură duși robi dintră dachi la Roma, pre carii îi feceră să se lupte în teatru cu svevii.

Iară M. Crassus cel de August rînduit preste țeara grecească și preste Machidonia povățuitoriu, după cum acolôși, cap 23 și 26 scrie Dio Cassius, strabătînd însăși în Dachia până la cetatea Ghénucula foarte crunt bătu pre dachi.

Fost-au și alte bătai întră romani și întră dachi, că dachii nice cum nu se înfrîna a trece preste Dunăre în ținuturile împărăției romanilor și a prăda. Ci, pre urmă, în zilele lui Domițian, împăratului romanilor, vîrtos rușinat fu romanilor rășboiul ce îl avură cu dachii. Că întîiu trimițînd Domițian asupra dachilor pre Appius Sabinus, după aceeaia pre Cornélius Fúscus cu oștile romane, amîndoi aceștea cu acele mari oști romane fură de dachi uciși, cum scrie Evtropie, la cartea a 7, în *Domițian*.

De aceste grele întîmplări învitat împăratul Domițian, se mărgini ca însuși cu capul său să meargă asupra dachilor, carii atunci avea craiu pre cumplitul Decheval, bărbat foarte iscusit în măestria rășboiului și priceput. Deci, mergînd Domițian cu oastea romană până în Misia, în loc de a purta căștiga rășboiului, acolo se dede spre deprinsele sale desfătăciuni, și rășboiul îl încredință lui Iuliánus. Acesta foarte bine purtînd lucrul rășboiului, cum scrie Dio Cassius, la cartea 67, cap 11, se lovi cu protivnicii la Tape, unde mare număr dintră dachi dumică. Acolò Vezinas, carele era al doile după Decheval, văzînd că nice cum nu poate să scape viu cu fuga, se făcu mort întră ceia lalți căzuți, și apói, noaptea au fugit. Iară Decheval temîndu-se ca să nu dea romanii asupra cetății lui cei crăești, demîndă, adecă porunci oamenilor săi, ca se tae arborii ce era aproape de cetate, și trupinele să le învească ca arme, ca văzînd romanii, și socotind că sînt ostași, să se sparie, și să se întoarcă înapoi, precum se și întîmplă. Și așa Iulianus nemica nu dobîndi. Iară Domițian, carele se dusesse în Pannonia, ca să izbîndească asupra marcomanilor, căci nu-i dăduse ajutoriu asupra dachilor, învins de marcomani și fugărit, curînd petrecu soli la Decheval și îl îmbiè cu pace, carea mai nainte nu odată cercîndu-o Decheval, nu vruse să i o dea! În urma cărora trimițînd Decheval pre fratele său împreună cu alții la Domițian, se fece pace întră el și întră Domițian, cu carea Decheval dobîndi bani mulți și de tot feliul de meșteri, și în pace și în rășboiu folositori, și dajde pre tot anul dela romani, și așa Domițian cu nemăsurat preț cumpărînd pacea dela Decheval, cum mărturisește Dio Cassius, în cartea 67, cap 7, se înturnă la Roma și romanii cu grea rușine a lor și cu scăpetul vistieriei împărătești, în tot anul plătea păituíta, adecă tocmita dare lui Decheval, până cînd fu înălțat la scaunul împărăției Traian.

(Petru Maior, *Istoria pentru începutul românilor în Dacia*, I, ed. critică de F. Fugariu, prefață și note de M. Neagoe, Albatros, București, 1970, pp. 89-95)